

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ÜLKELERİN ÇEVİRİMİÇİ OLMA HAZIRLIK DÜZEYİNİN GELİR EŞİTSİZLİĞİ, YOLSUZLUK, CİNSİYET AYRIMCILIĞI VE ÇALIŞAN HAKLARI İHLALLERİ ÜZERİNE ETKİLERİ
THE EFFECTS OF COUNTRIES' NETWORKED READINESS LEVELS ON INCOME INEQUITY, CORRUPTION, GENDER INEQUALITY AND WORKER RIGHTS VIOLATIONS

Ufuk TÜREN*

Öz

Sayısal uçurum toplumların bilişim teknolojilerinin sunduğu imkânlardan eşit düzeyde faydalanamaması durumunu anlatmak için kullanılan bir kavramdır. Bunun antitezi olarak; Çevrimiçi Olma Hazırlık Durumu ise Dünya Ekonomik Forumu tarafından hazırlanan Küresel Bilgi Teknolojileri 2015 Raporunda ülkelerin sahip olduğu bilgi ve iletişim teknolojileri varlıkları ile bu hususta ülke genelinde kazanılmış olan yetenekleri kapsamlı olarak ele alan bir kavramdır. Bu çalışmada ülkelerin Çevrimiçi Olma Hazırlık Durumunun, gelir eşitsizliği, cinsiyet eşitsizliği, çalışan hakları ihlalleri ve algılanan yolsuzluk düzeyi üzerindeki olası etkileri araştırılmıştır. Çevrimiçi Olma Hazırlık Durumunun her dört olumsuz değişken üzerinde anlamlı bir azaltıcı etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Özellikle Çevrimiçi Olma Hazırlık Düzeyi ile çalışan hakları ihlalleri arasında tespit edilen anlamlı ve negatif ilişki yeni ve orijinal bir bulgu olduğundan yazına katkı açısından önem arz etmektedir.

Anahtar kelimeler: Çevrimiçi Olma Hazırlık Düzeyi, Çalışan Hakları İhlalleri, Cinsiyet Ayrımcılığı, Yolsuzluk, Bilgi Asimetrisi Kuramı, Damlama Kuramı, Regresyon Analizi, Sıralı Regresyon Analizi.

Abstract

Digital divide is a concept which is used to define the state that societies cannot utilize Information and Communication Technologies equally. As the antithesis of digital divide, the state of the Networked Readiness is a concept assessed by the World Economic Forum in the Global Information Technologies Report- 2015 through comprehensively bearing in mind the issues such as Information and Communication Technology artefacts and related national capacities gained. In this research, the effects of the national networked readiness level on worker rights violations, gender inequality, corruption, income inequality levels. It is found that the national networked readiness level reduces significantly the levels of these four adverse variables which are considered harmful for the development of countries. Especially, the negative significant association between the level of national networked readiness level and worker rights violations level is new and original finding which is considered as a valuable contribution to literature.

Keywords: Networked Preparedness Level, Worker Rights Violations, Gender Inequality, Corruption, Income Inequality, Information Asymmetry Theory, Trickle-down Theory, Regression Analysis, Ordinal Regression.

1. GİRİŞ

Küreselleşen ve küçülen günümüz dünyasında Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BIT) neredeyse her alanda sistemlerin etkinliğini ve verimliliğini arttırmak amacıyla kullanıma alınmaktadır. Nüfuz ettiği ortamlarda bilginin etkin yönetilmesine sağladığı katkılar ile birçok fark yaratan bazen paradigmalardan değişmesine sebep olan BIT fiziksel olarak mevcudiyetini tüm dünya üzerinde arttırarak bu teknolojik imkânlara tüm dünya ülkelerince ulaşılabilirliği önündeki engelleri kaldırmaya yardımcı olsa da hala özellikle mevcut sistemleri layıkıyla kullanabilme anlamında ülkeler arasındaki farklılık devam etmektedir.

Bu farklılık sayısal uçurum (digital divide) şeklinde isimlendirilmektedir. İlk olarak 1980'li yıllarda farklı toplumlarda Bilgi ve İletişim Teknolojilerine (BİT) sahip olma durumundaki eşitsizliği ve bu durumun sebep ve sonuçlarının neler olabileceğini ortaya koymak amacıyla sayısal uçurum kavramı dikkat çekmeye başlamıştır. Kavram OECD (2001) tarafından farklı sosyo-ekonomik toplumlara mensup özel ve tüzel kişilikler ile vilayet, eyalet ve ülkeler gibi idari yapıların BİT'e sahip olma ve kullanma becerisindeki eşitsizlik olarak tanımlanmıştır. Sayısal uçurum kavramı ile yıllardır sadece teknolojiye sahip olma durumunu temel alarak değerlendirilmeye çalışılmış (Corrocher ve Ordanini, 2002) olsa da son yıllarda kavrama bakış açısı nispeten değişerek sahipliğin ötesinde, BİT varlıklarının "kullanım amaçları" ve "çıktıları" da hesaba katan daha kapsayıcı bir hal almıştır (Uğur vd. 2014). Sayısal uçurumun antitezi ise makro düzeyde ülkelerde BİT'e sahip olma, kullanabilme üretime katkı sağlayacak bilgi, beceri ve anlayışa sahip olma şeklinde özetlenebilecek olan *Çevrimiçi Olma Hazırlık Durumu* (ÇOHD) kavramı (Di Battista vd., 2015) son yıllarda çoklukla kullanılmaktadır.

Öte yandan, "gelir eşitsizliği", "cinsiyet eşitsizliği", "çalışan hakları ihlalleri" ve "algılanan yolsuzluk" düzeyinin ülkelerin sosyal ve kültürel yapılarından beslenen, kolaylıkla değiştirilmesi mümkün

* Dr., Kara Harp Okulu, Endüstri ve Sistem Mühendisliği Bölümü.

olamayan ve ülkelerin insani gelişmişlik düzeyinin yükselmesi önündeki en önemli engellerden olduğu üzerinde durulmaktadır (Al Najjar, 2000; Saat, Tritasavit ve Zaman, 2011; Jahan, 2015).

Bu bağlamda, entropinin zıttı olarak tanımlanan bilginin toplumun her katmanına ve kesimine ulaşmasına, insanları bilgilenmelerine, sınırlı rasyonelliklerinin azalmasına sebep olacağı düşünüldüğünden sayısal uçurumun toplumlardaki gelişmenin önünde engel vazifesi gören pek çok kötü alışkanlık üzerinde azaltıcı etkisi olduğu bilinmektedir (Di Battista vd., 2015). Ülkelerin sahip oldukları ÇOHD'lerinin yukarıda sayılan olumsuz toplumsal alışkanlık üzerinde azaltıcı etkisi olması beklenmelidir. Bu çalışmanın hedefi ülkelerin ÇOHD kavramını incelemek ve "gelir eşitsizliği", "cinsiyet eşitsizliği", "çalışan hakları ihlalleri" ve "algılanan yolsuzluk" düzeyleri üzerindeki etkilerini araştırmaktır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Son yıllarda madden BIT'e sahip olma durumunun aslında BIT'den faydalanabilmenin birinci ve en önemli koşulu olmasına rağmen sahipliğin tek başına bu sistemlerin etkin ve verimli kullanılabilmesine ve ait oldukları organizasyon veya topluma katma değer sağlamasında yeterli olmadığı anlayışı hakim olmaya başlamıştır. Bu bakış açısı sayısal uçurum kavramı hususundaki araştırmaları farklı faktörlere yöneltmiştir (Newhagen ve Bucy, 2004).

Yazında biriken araştırmaların sonucunda sayısal uçurumu kavramını temsil eden genelde üç boyutun varlığını gözler önüne sermektedir. Uğur vd.'ne (2014) göre modelde alt boyutlar kapsamında; BIT'i uygun ve yerinde kullanabilme yetenekleri arasındaki farklılığı temsil eden "kullanım uçurumu", BIT'i anlayabilmek, kullanabilmek ve üretebilmek için gerekli olan bilişsel kolektif kapasiteler arasındaki farkları temsil eden "bilgi uçurumu" ve BIT'in ürün ve hizmetlere sağladığı katkı düzeyleri arasındaki farklılaşmayı temsil eden "üretim uçurumu" bulunmaktadır. 2015 Küresel Bilgi Sistemleri Raporu'nda ise sayısal uçurumun antitezi olarak değerlendirilebilecek bir indeks sunulmuş ve yukarıdaki üç boyuta bir de çevre boyutu eklenmiştir (Di Battista vd., 2015). Bu boyutları isimleri aynı olmasa da temsil ettikleri kavramlar birbirine yakındır. Bu dokümanda bilgi uçurumu yerine "hazırlıklı olma durumunu" manasına gelen "readiness" alt indeksi, üretim uçurumu yerine "etki" alt indeksi isimleri kullanılmaktadır. Bu indeks yardımıyla ülkelerin Çevrimiçi Olma Hazırlık Düzeyi (ÇOHD) (The Networked Readiness) dört farklı boyutta değerlendirilmektedir. İndekste kullanılmış olan alt indeksler ve bunları oluşturan değişkenler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Çevrimiçi Olma Hazırlık Düzeyi (ÇOHD) İndeksi Değişkenleri (WEF, 2015)

	<u>Politik ve düzenleyici çevre</u>	<u>Özel sektör ve yenilikçilik</u>	
Çevresel	<ul style="list-style-type: none"> Fikir haklarının korunması Yazılım korsanlığının yaygınlığı Yargının bağımsızlığı Yasama sürecinin etkinliği BIT ile ilişkili yasa ve düzenlemelerin genel niteliği 	<ul style="list-style-type: none"> Özel sektörün müteşebbisliği ne kadar desteklediği İş yeri açma kolaylığı Vergisel kolaylıklar Teknoloji geliştirmede yaşanan rekabet 	
Hazırlıklı olma durumu	<u>Altyapı</u>	<u>Düşük Maliyet</u>	<u>Yetenekler</u>
	<ul style="list-style-type: none"> Mobil ağ kapsama alanı Uluslararası internet bant genişliği Güvenli internet sunucuları Elektrik üretimi 	<ul style="list-style-type: none"> Mobil telefon kullanma maliyetleri Genişbant internet abonelik ücretleri Genel BIT hizmetlerinin serbestliği 	<ul style="list-style-type: none"> Orta eğitimin yaygınlığı Eğitim sistemin genel kalitesi Fen ve matematik eğitiminin kalitesi
Kullanım	<u>Bireysel</u>	<u>Özel sektör</u>	<u>Devlet</u>
	<ul style="list-style-type: none"> Mobil telefon nüfus oranı İnternet kullanımı Kişisel bilgisayar sahipliği Sosyal ağları kullanma 	<ul style="list-style-type: none"> BIT entegrasyonu Özel sektörün patent başvuruları Çalışanlara sağlanan eğitim 	<ul style="list-style-type: none"> BIT stratejilerinin niteliği E-devlet uygulamalarının yaygınlığı ve kalitesi
Etki	<u>Ekonomik</u>	<u>Sosyal</u>	
	<ul style="list-style-type: none"> Patent başvuru sayısı Yeni ürün geliştirmede ve örgütsel modellerde BIT'in rolü Bilgi yoğun ekonomik faaliyetler 	<ul style="list-style-type: none"> Eğitime ve sağlık tesislerine ulaşabilme Enerji tasarrufu Okullarda internet kullanımı Halkın e-devlet uygulamalarına katılımı 	

Tablo 1 incelendiğinde sayısal uçurum kavramının belirleyicisi olarak kullanılmış olan değişkenlerin oldukça kapsayıcı bir biçimde BIT'nin toplum üzerindeki olumlu etkilerinin çoğunu kapsadığı görülmektedir.

2.1. ÇOHD ve Yolsuzluk

Yolsuzluk olgusu dünyanın her köşesinde sosyal ve kültürel farklılıklarla koşut olarak değişik formlarda bulunmaktadır (Tanzi, 1998). Çok coğrafya ve farklı sektörde var olduğu ve olmaya devam edeceği son zamanda ortaya çıkan skandallardan (örn. O'Grady, 2015; The Telegraph, 2015; BBC, 2015) anlaşılmaktadır. Kalkınmanın önündeki en önemli engellerden birisi olarak görülen politik, ekonomik ve sosyal ve kültürel boyutlarıyla yolsuzluk hem uluslararası toplum hem de ülkelerin kalkınma ile ilgili projelerinde mücadele edilmesi gereken en öncelik problemlerden biri olarak nitelendirilmektedir (Erkan ve Kara, 2011; UNDP, 2015).

Ülkelerdeki kamu yönetiminde reform çalışmalarının vazgeçilmez bir parçası olarak görülmekte olan BİT (Heeks, 2002: 10; Asgarkhani, 2005) özellikle, kamu hizmetlerinin nitelinin yükseltilerek bekleme sürelerinin ve maliyetlerin düşürülmesi (Breen, 2000), vatandaşların iş bulmaları sürecini desteklemesi ve daha iyi nitelikli kamu hizmeti sağlanması (Brueckner, 2005), vatandaşın yerel ve merkezi yönetim süreçlerine katılması (Goodwin, 2005), toplumun gelişmesine (Hammerman, 2005), kamu sektöründe verimliliğin artmasına (Yang ve Rho, 2007) yönelik pozitif etkileri bildirilmektedir. Ayrıca kamu yönetişimi (Basu, 2004) ve kamu sektörünün hesap verebilirliği (Rose, 2004; Wong ve Welch, 2004; Yang ve Rho, 2007) hususlarında olumlu etkileri bulunduğu da tartışılmaktadır. Bu sayılan kavramlar ile oldukça ilişkili bir kavram olan yolsuzluk ile mücadelede de BİT'in etkin bir araç olarak görülmesi gerekliliği dile getirilmektedir (Shim ve Eom, 2009).

Yolsuzluklar genel itibarıyla kontrol edilemeyen bulanık bölgelerin bulunmasıyla uygulama sahası bulabilen uygulamalardır. Örneğin rüşveti alma fırsatı ile yakalanma riskinin bir fonksiyonu olarak tanımlanan yolsuzluk davranışı yakalanma riskinin az kişisel faydanın yüksek olduğu ortamlar ve örgütsel veya toplumsal kültürlerde kendine yer bulabilmektedir (Rose-Ackerman, 1999; Hamilton-Hart, 2001). Bulanık bölgelerin bulunması genellikle yasamanın yeterli düzeyde kanun ve düzenleme üretmemesinden kaynaklanmakla beraber özellikle gelişmekte olan ülkelerin yozlaşma ile mücadelesinde hukuksal altyapının mücadeleye uygun tasarlanmış olması mücadelenin aciliyeti açısından önem kazanmaktadır (Quah, 2001). Ayrıca yasamayı ve yürütmeyi çeşitli konularda ikna etme çabasında olan çıkar gurupları ve lobilerin faaliyetleri ele alındığında, ülkelerdeki karar mekanizmalarının yolsuzluk ve benzeri risklerden korumanın ne kadar önemli ve ne kadar zor bir görev olduğu anlaşılmaktadır (Doig ve McIvor, 2003). Bu mücadele görevi kapsamında; bireylerin yani sade vatandaşın güçlendirilmesinin önemi üzerinde durulmaktadır. Yolsuzlukla mücadelede kamu reformu ancak sosyal güçlendirme ile mümkün olabileceği, bu sürece vatandaşların müdahil olması, sivil toplumun geliştirilmesi ve uzun vadede yolsuzluğu kontrol altına alacak ortak bir vizyon ve kültürün oluşturulması yoluyla hedefe ulaşılabileceği kabul edilmektedir. Bireylerin kolektif çıkarlarına göre politikaya ve karar mekanizmalarına bizzat girdi sağlamaları, onları güçlendirecek ve yolsuzluk ile mücadelede hiç de güçsüz olmadıkları konusunda ortak anlayışın oluşmasına sebep olacaktır (Johnston, 1998). Bununla paralel olarak sosyal sermayenin yolsuzlukla mücadeledeki önemi de kabul görmektedir (Fukuyama, 2001). Aynı toplumu paylaşan bireylerin diğerlerinin de yolsuzluğa tevessül etmeyeceği varsayımına sahip olması yolsuzluğun önündeki önemli engellerden biri olarak ifade edilmektedir. Ayrıca teknik kontrol mekanizmalarının karmaşıklığı ve uygulamadaki güçlükler ise yolsuzlukla mücadelede önemli dezavantajlar olarak sayılmaktadır (Johnston, 1998; Fukuyama, 2001).

ÇOHD yükseldiği durumlarda; otomatik bilgi sistemlerinin kullanıma alınması ile birlikte devlet görevlileri birçok nakit ile ilişkili veya yolsuzluğa müsait işlemde uzaklaşmış olmaktadır. Ayrıca verilecek hizmetlerin niteliği ve niceliği ile ilgili bilgilerin vatandaşlarla kolayca paylaşılabilir olması, vatandaşların kamu hizmeti veren görevleri denetleme ve aksaklıklar tespit edebilme imkânı sağlayacaktır. Bu kontrol mekanizmasının yaygınlaşması ile birlikte kamu görevlilerinin keyfi uygulamalarda bulunması ihtimalini düşüreceği öngörülebilir. Bilişim sistemleri ile birbirine entegre edilmiş kamu ve özel sektör bir çok bulanık bölgeyi aydınlığa kavuşturabilir. Örneğin devlete vergi borcu olup da bankada parası, tapu kaydında mülkü olan kişilerin vergi borcunu ödemesi ancak bu farklı fonksiyonel sistemlerin entegrasyonu ile mümkün olabileceği açıktır. Ayrıca BİT birçok ülkede yolsuzlukla mücadelede önemli bir enstrüman olarak görülmektedir (Shim ve Eom, 2009).

Dahası ÇOHD yüksek olan toplumlarda BİT yaygın durumdadır. Mevcut sistemler sürekli geliştirilirken toplumun her kesimi bu sistemleri anlamak ve kullanmak için gerekli eğitimleri alırlar. Devlet BİT ile ilgili projeleri destekler. Devlet hizmetlerinin büyük bölümü çevrim içi uygulamalar ile sağlandığından hem devlet görevlileri hem özel sektör hem de vatandaşlar özel ve ticari işlemlerini yaparken BİT kullanırlar. Özel sektör çoğunlukla kurumsal yazılımları kullandığından ötürü yapılan işlemlerin neredeyse tamamı kayıt altına alınır. Finansal hizmetlerde de tüm işlemlerini BİT'e dayandırmaktadır. Bu şartlar altında yolsuzluk yapmak için gerekli olan bulanık sahalar iyice daralmakta ve kontrol edilebilir hale gelebilmektedir. Bu bilgiler ışığında aşağıdaki hipotez önerilmiştir.

H1: Ülkedeki ÇOHD yolsuzlukları azaltır

2.2. ÇOHD ve Gelir Eşitsizliği

Devletlerin uyguladığı ekonomik politikaların çoğunlukla nihai hedefi, toplumu oluşturan tüm bireylerin ve tüm sınıfların refah seviyesini yükseltmek olarak tanımlanabilir. Ekonomik büyümeyle paralel olarak sınıflar arası gelir ve servet dağılımı ile yoksulluk durumu ile ilgili istatistikler, yaşanan büyümenin ne kadar sağlıklı olduğu konusunda ipucu veren göstergeler olarak kabul edilmektedir (Çalışkan,2010). Kişi başı gayrisafi yurtiçi hasıladaki artış veya ekonominin büyüme hızı bir ülkedeki ekonomik durum ile ilgili önemli göstergeler olarak kabul edilse de gelir eşitsizliği ve bunun sebep olduğu varlık uçurumu ve

yoksulluk ile ilgili verilerin de toplumsal refah, uyum ve birliğin sağlanması ve insanlığın gelişebilmesi açısından dikkate alınması gereken hususlar olduğu kabul edilmektedir (Sen, 2013).

Sanayi devrimi sonrasında büyüyen sanayinin ve pazarların sağladığı kazanç ile büyüyen sermaye ve ihmal edilen emek payının sonucu olarak ortaya çıkan varlık eşitsizliği sorunu hem toplumsal hem de ekonomik pek çok problem sebep olmuştur (Aksu, 1993: 1). Bu problem ile ilişkili olarak, damlama (trickle down) kuramı her ne kadar varlıklı kesimin elinde biriken sermayenin süzülerek fakir çoğunluğun yararına çalışacağını öngörüyor olsa da (Aghion ve Bolton, 1997), gerçek durumda dünyadaki en gelişmiş bir takım ülkelerde bile son 30-40 yıldır gelir eşitsizliğinin artış gösterdiği bildirilmektedir (Öztürk, 2012). Damlama kuramının öne sürdüğü toplumdaki herkesin eşit fırsatlara sahip olduğu varsayımı doğruluğunun tartışmalı olmasından ötürü makro seviyedeki iyiye gidişten varlıklı kesime akan pay hep çok daha fazla olmakta, zengin zenginleşirken fakir göreceli olarak fakirleşmektedir (Harvey, 2005). Ayrıca genel kazancın sermaye ve emek payındaki emek aleyhine değişimin küresel ekonomik krizlerin tetikleyicisi olduğu bilinmekle (Onaran, 2009) beraber genel itibarıyla her kriz sonrası söz konusu pay çalışanlar lehine düzenlenirken bir sonraki kriz öncesine kadar sahiplik ve karar mekanizmasında eksik temsiliyet gibi faktörlerden ötürü tekrar sermaye lehine kayma göstermekte, sayısal olarak çoğunluk olan işçi sınıfının gelirinin azalması ile orantılı olarak pazardaki talebin düşmesi ve ekonomi durgunluktan kaynaklanan krizlerin yaşanması şeklinde açıklanabilmektedir (Karabarounis ve Neiman, 2013). Bu durumda toplumdaki gelir eşitsizliği sadece yoksulları değil varlıklı kesimi de etkilemektedir. Buna rağmen etkileri gecikmeli geldiğinden sermaye sahiplerince bu mekanizma genellikle ihmal edilebilmektedir. Bu lanetli döngünün ortadan kaldırılması için ortaya koyulan yöntemlerden birisi Neoliberal ekonomik kuramın destekleyen yazarlarca keskin dilde eleştirilen (Hahnel, 2005) fakirleri kayırcı ekonomik politikalarıdır. Gelir adaletsizliği ile mücadelede en önemli hususlardan birisi geride kalmış olanı öndekilere yaklaştırmaya yönelik tedbirler geliştirmek olduğu ve bu politikaların başarıyla uygulayan bazı ülkelerin rekabet güçlerini arttırdıkları bildirilmektedir (Sen, 1999).

Dünya bankası verilerine göre dünya genelinde gelir eşitsizliği son 20 yılda (1988-2008) %1,7 oranında gerilemiş görülmekte (Lakner ve Milanovic, 2013) ise de bu olguya ülkeler bazında bakıldığında 51 ülkede GINI puanlarının aynı dönemde yükseldiği yani gelir eşitsizliğinin artış göstermesi (Jaumotte, Lall ve Papageorgiou, 2008) dikkat çekmektedir. Öte yandan, gelir eşitsizliği verilerine göre Türkiye'deki en zengin %10'luk kesimin, en fakir %10'dan 15,2 kat daha fazla serveti olduğu ve 34 OECD üyesi ülke arasında en kötü beş ülke arasında rapor edilmektedir (BBC, 2015). Türkiye İstatistik Kurumu'nun aynı döneme ait verilerine göre ise söz konusu fark %12,6 olarak gerçekleşmekte ve Türkiye bu adaletsiz yapıyla Avrupa Birliği üyesi ülkeler arasında birinci sırada bulunmaktadır (Hürriyet, 2015).

BİT'in mikro ve makro düzeyde yoksulluğu azaltan etkisini ortaya koyan pek çok çalışmaya rastlanmıştır.(örn. Flor, 2001; Gerster, ve Zimmermann, 2003; Yonah, 2005; Duncombe ve Heeks, 2005; Spence ve Smith, 2010). Öte yandan, yazında ülkelerin BİT'i ile gelir eşitsizliği ilişkisini ele alan sadece bir çalışma (Jaumotte, Lall ve Papageorgiou, 2008) tespit edilebilmiştir. Bu çalışmada; BİT yönelimli yurt içi sermaye birikiminin teknolojik gelişim değişkeni olarak kullanılarak yapılan panel veri analizi sonucunda bu değişkenin gelir eşitsizliği üzerinde anlamlı ve pozitif yönde bir etkiye sahip olduğu bildirilmiştir. Aynı çalışmada ülkelerdeki BİT varlığının ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğini azaltıcı bir etki yaratırken ülke içindeki halk sınıfları arasında gelir eşitsizliğini arttırıcı etkisini gösteren bir "ikileme" temas edilmektedir. BİT varlıkları yönelimli sermaye büyüklükleri üzerinden yapılan bu analizde, BİT varlıklarının ülkedeki varlıklı sınıfça daha etkin kullanılmasından ötürü yoksul kesim ile aralarında var olan uçurumun açıldığını teorik mekanizmasını destekler yöndedir. BİT varlıklarının ülke içinde bulunması ile doğru BİT politikaları vasıtasıyla toplumun her kesiminin içselleştirilmesi sürecinin, BİT'e aktarılan sermaye ile ölçülmesinin mümkün olamayacağı gerçeğinden yola çıkarak, yapılan analizde kullanılan değişkenin sayısal uçurum kavramını ve de ÇOHD'yi temsil etmesinin mümkün olamayacağı anlaşılmaktadır. Küresel Bilgi Teknolojileri raporunda ülkelerdeki ÇOHD'un yurtiçi gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisi olduğu teorik olarak açıklanmakta ve konunun ampirik olarak araştırılmaya muhtaç olduğu belirtilmektedir (Pepper ve Garrity, 2015).

Bilgi asimetrisi kuramına göre piyasada rekabet edebilenin en önemli şartlarından birisi yeterli bilgiye sahip olmaktır (Akerlof, 1970). Toplumda varlıklı kesim ile yoksul kesimin eğitime ulaşma şansları arasındaki farktan başlayarak, piyasa verilerine, tedarikçi ve müşteri verilerine ulaşma imkânlarındaki farklılık rekabet açısından çok önemli bir faktör olarak sınıflar arası uçurumu körüklemektedir. Ülkelerin sahip olduğu ÇOHD bu etkileşimde olumlu bir etki yaratabilmektedir. Çünkü BİT bilginin maliyetini ucuzlatarak yoksulların piyasada rekabet edebilmeleri gereken eğitim ve farkındalık seviyesine katkı sağlayabilir. Varlıklı ile yoksul arasındaki bilgi asimetrisinin ortadan kalkması geride olanlar için oldukça önemli bir itici güç oluşturabilir. Varlık ile yokluk arasındaki en önemli belirleyicilerden birisi bilgidir ve ülkelerin ÇOHD sayesinde bilginin yansız dağılması yoluyla fırsat eşitliği artırılabilir ve gelir eşitsizliği azaltılabilir. Bu çerçevede aşağıdaki hipotez önerilmiştir

H2: Ülkedeki ÇOHD gelir eşitsizliğini azaltır.

2.3. ÇOHD ve Çalışan Hakları İhlalleri

İşçi haklarının özgür bir biçimde yaşanmasının garanti altına alınabilmesi aynı zamanda daha eşitlikçi ve müreffeh bir toplumun da garanti altına alınması manasına gelmektedir. Eğer çalışanlar toplu gösteri yapma hakkından faydalanırlarsa, güvenli işyeri ve adil ücret için pazarlık yapabilirlerse ve ayrımcılıktan korunabilirler ise hem özel sektör için hem de makro düzeyde verimlilik artar ve ekonomik gelişme sağlanır (ITUC, 2014).

Çalışan hakları ihlalleri özellikler yoksul insanlar için oldukça büyük bir problemdir. Çoğunlukla geleneksel toplum yapısı, kültür ve devlet idare sistemleri evrensel çalışan hakları prensiplerinin hilafında uygulamalar sergileyebilmektedir. Bu ihlallerin pek çoğu kırsal kesimde gerçekleştiğinden, kimsenin haberi bile olmadan suçu işleyen(ler) ve ihlale maruz kalan kişi(ler) ile birlikte mezara gidebilmektedir. Toplum yapısında bilginin her yöne özgür bir biçimde iletilebilmesinin önünde çekilmiş olan duvarlar birçok insan hakları ihlali vakasını karanlıkta bırakabilmektedir.

BİT yaygınlığının gayrisafi yurtiçi hasılaya olan olumlu etkisinin yanında insanların gelişmişlik düzeyi ve mutluluk seviyeleri üzerinde de olumlu etkileri bildirilmektedir (Graham ve Nikolova, 2012) Buna paralel olarak BİT yaygınlığı toplumda bilgi akışının her yöne özgür bir biçimde olmasını destekleyici özelliğinden ötürü çalışan hakları ihlallerinin karanlıkta kalması riskini azaltacağı düşünülebilir. Yapılanın en kısa sürede manipüle edilmeden olduğu gibi yayılması ve bunu sonucunda hesap sorma mekanizmasının yarattığı tehdit ile birlikte çalışan hakları ihlallerinin sayısal olarak azalabileceği de değerlendirilmektedir. Aynı iş yerini paylaşan çalışanların; birbirleriyle daha kolay irtibat kurmalarını sağlaması, ilgili bilgilere erişimi ve paydaşlar ile paylaşmayı kolaylaştırması ve organize olabilmeyi desteklemesi (Yılmaz, 2010; Smales, 2010) gibi sebeplerden ötürü ülkelerin ÇOHD'nin çalışan hakları ihlallerini azaltacağı kıymetlenmektedir. Ayrıca, hem işyerindeki uygulamalar ile ilişkili olarak çalışanların farkındalığını ve organize olabilmelerini kolaylaştırması hem de ülkelerindeki yasama ile ilgili kurumlar nezdinde seslerini duyurabilmelerini desteklemesi sebebiyle, ÇOHD'un çalışan hakları ihlallerini azaltacağı değerlendirilmektedir. Bu bilgiler ışığında aşağıdaki hipotez önerilmiştir.

H3: Ülkedeki ÇOHD çalışan hakları ihlallerini azaltır.

2.4. Sayısal Uçurum ve Cinsiyet Eşitsizliği

Cinsiyet eşitsizliği; toplumdaki geleneksel ve kültürel yapıların ekonomik sistemin de dayatmasıyla erkek egemen toplum yapısının devamını sağlayacak uygulamaların yaygınlığı, kadının erkek ile eşit haklara sahip olmaktan çok erkeğe muhtaç olması, kadının karar verme erki bulunmayan, istismar edilen ve ekonomik hayatın dışında tutulan bir varlık olarak görülmesi şeklinde tanımlanabilecek bir olgudur UNDP (2015). Bu durum evrensel doğrulardan ve gerçeklerden haberdar olmayan veya edilmeyen toplum kesimlerinde ve özellikle kırsal kesimde daha fazla görülmektedir. Yer yer bu eşitsizlik kadınların eşya gibi el değiştirmesine varacak boyutlarda olabilmektedir. Dünya üzerinde bazı kültürlerde kadının değerinin diğer canlılardan daha düşük algılandığı bile mevcuttur. Oysa kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması hem sosyolojik anlamda toplumun gelişip dengeye oturmasına hem de toplumun tüm fertlerinin ekonomik anlamda aktif olmaları sonucu üretimin ve verimliliğin artmasına fayda sağlayacağı ülkelerin uluslararası piyasalarda rekabetinin artmasını destekleyeceği öngörülmektedir. BM'nin milenyum hedefleri arasında bulunan cinsiyet eşitsizliği sorunu ile mücadele son yıllarda BM tarafından her türlü operasyonun en temel prensiplerinden biri olarak kabul edilmektedir (BM, 2015). Cinsiyet ayrımcılığı ile ilgili olarak; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde "tüm kadın ve erkekler ayrımcılığa uğramadan yaşama, sağlık, eğitim ve çalışma haklarından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir" ifadesi bulunmaktadır (BM, 1948). Oysa dünya üzerinde kökleri tarih öncesine dayanan kadın erkek eşitsizliği anlayışı genel olarak kadınlar üzerinde hem sosyal hem de ekonomik baskıların olması anlamına gelmektedir. Yapılan çalışmalarda kadınlarda ruh sağlığı ile ilgili rahatsızlıkların erkeklerden fazla görülmesinin sebebinin fizyolojik bir yatkınlık olmadığı diğer cinsin maruz kaldığı risk ve stresten daha fazlasına maruz kalmalarından kaynaklandığı bildirilmektedir (WHO, 2002).

Dünya Ekonomik Forumu 2014 Küresel Cinsiyet Uçurumu raporuna göre dünyada cinsiyet eşitsizliği ile ilgili gelişmelerin İskandinav ülkeleri dışında umut verici olmadığı bildirilmektedir. Söz konusu raporda Türkiye'nin 136 ülke arasında 120'nci sıradaki yeri ve son beş yılın en kötü skorunu almış olması ayrıca dikkat çekicidir. Detaylara bakıldığında; sağlık ve yaşam kategorisinde neredeyse gelişmiş ülkeler ile arasındaki farkı kapattığı görülen Türkiye'nin kadınların ekonomiye ve siyasete katılımının gelişmiş ülkeler düzeyinin çok altında olması nedeniyle ortalama puanını düşürdüğü görülmektedir. Ayrıca, eğitime katılım ile ilgili olarak 105'nci sırada yer alıyor olması da ayrıca düşündürücüdür (Dünya, 2014).

Ethiopia, Ghana ve Nigeria'da yapılan bir çalışmada kadın olmanın genel olarak internete erişim üzerinde olumsuz bir nedensel etkiye sahip olduğu, internet kullanımında cinsiyet farklılığının bilgi sistemlerine erişim şansının kadınlar ve erkekler arasında eşit olmadığı, bireylerin gelir seviyesi ve

eğitimiyle ilişkili olduğu, eğitim ve gelir eşitsizliği ile ilgili kültürel hususların BİT'e erişimde yeterli altyapının bulunmasından daha etkili olduğu bildirilmiştir (Gillwald ve Deen-Swarray, 2013). Latin Amerika ülkelerinde yapılan başka bir çalışma ise kadınların erkeklere nazaran internete erişimleri ihtimalinin daha düşük olduğu ve internete erişen kadınların ise interneti çoğunlukla bankacılık, eğlence ve alışverişten daha çok eğitim ve öğrenme maksatlı kullandıkları ifade edilmektedir (Vergara, Rovira ve Balboni, 2011)

ÇOHS içinde bulundurduğu çeşitli boyut ve değişkenler ile toplumun her kesimine nüfuz ettikçe cinsiyet eşitsizliğinin mahsurları hakkında bilgilerin hem erkeklere hem de kadınlara ulaşma imkânı ve hızının artacağı muhtemeldir. Sosyal ağlar vasıtasıyla birbirleri ile bilgi üretme, paylaşma, yönetme ve haberleşip ortak vizyona doğru yönelme ihtimali artacaktır (Yılmaz, 2010). Dünyada olup bitenden haberdar olan özellikle kadınların ne gibi haklara sahip olduklarını veya dünyanın diğer ülkelerinde kadınların ne gibi haklara sahip olduklarını, hangi profesyonel işlerde istihdam edildikleri, sosyal, ticari ve devlet ile ilgili işlerde nasıl saygı gördükleri gibi etkileyici bilgilerin de toplumun her köşesine ulaşma oranını arttıracaktır. Bu bilgileri edinen kadınların talepkarlıkları artacak, dünyadaki başarılı uygulamaları gören erkeklerin sürece desteği artacaktır. Öte yandan, erkelerin sosyal ve ekonomik arenada etkinliklerini kaybetme korkusu yaşayarak kadınların sosyal ve ekonomik katılımını baltalamaya yönelik tutumları da olabilese de çoğunluğun edindikleri bilgiler ışığında yavaş da olsa fikirlerini değiştirecekleri ve cinsiyet eşitliğini desteklemeyi tercih edecekleri beklenebilir. Bu durumda toplumun her kesimine bilginin erişmesini geliştiren ve hızlandıran bilgisayar ve ağ teknolojileri ile bunların kullanılması ve geliştirilmesi için gereken bilgi becerileri ve ürün ve servis ortaya konulabilmesi kavramlarını basitçe içeren ÇOHD'un cinsiyet eşitsizliğini azaltıcı etkisi olabileceği değerlendirilmektedir. Bu bilgiler ışığında aşağıdaki hipotez sunulmuştur.

H4: Ülkedeki ÇOHD cinsiyet eşitsizliğini azaltır

3. YÖNTEM ve DEĞİŞKENLER

3.1. Değişkenler

Sayısal uçurum kavramını ölçülebilir hale getirmek için Dünya Ekonomik Forumu tarafından hazırlanıp yayınlanan ve yukarıda detaylı olarak açıklanmış olan Çevrimiçi Olma Hazırlık Düzeyi İndeksi verileri (ÇOHDİ, 2014) kullanılmıştır (WEF, 2015). Bu ölçekte en iyi puan 6 en kötü puan ise 1'dir.

Cinsiyet eşitsizliği kavramını ölçebilmek için UNDP (2015) tarafından hazırlanan Cinsiyet Eşitsizliği İndeksi kullanılmıştır. Çok boyutlu yapıda olan indeks üreme sağlığı, güçlendirme ve işgücü piyasası olmak üzere üç temel boyuttan oluşmaktadır. İndeks puanları 1 en iyi ve 0 en kötü arasında dağılmaktadır. Yüksek değerler kadınlar ile erkekler arasında eşitsizlik az manasına gelirken, düşük puanlar eşitsizliğin fazla olduğunu göstermektedir.

Ülkelerin yolsuzluk düzeylerini sayısal hale getirmek için Uluslararası Şeffaflık Örgütü tarafından yıllık olarak hazırlanan Yolsuzluk Algısı İndeksi (2014) kullanılmıştır. Bu indeks ülkeleri 100 (çok temiz) ile 0 (yolsuzluk çok fazla) şeklinde değerlendirmektedir. Yolsuzluğun gerçekleşen değerlerini elde etmenin güçlüğünden dolayı bu indeks algıya dayanmaktadır (Transparency Organization, 2014).

Gelir eşitsizliğini temsil etmek için UNDP tarafından ülkeler için hazırlanan Gelir Eşitsizliği Katsayısı GINI (2014) kullanılmıştır. GINI katsayısı, bir ülkede milli gelirin dağılımının eşit olup olmadığını gösteren bir katsayıdır. Katsayı 0 ile 100 arasında değerler almakta ve yüksek değerler daha büyük eşitsizliği ifade etmektedir. Örneğin, herkesin aynı gelire sahip olduğu bir toplumun GINI katsayısı 0 iken tüm gelirin bir kişide toplandığı (birden çok kişinin mensup olduğu) toplumun bu katsayısı 100'dür (UNDP, 2015).

Çalışan hakları ihlalleri düzeyini (ÇHİD) sayısal hale getirmek için ITUC (Uluslararası Ticaret Sendikaları Konfederasyonu) tarafından hazırlanan Küresel Haklar İndeksi (Global Rights Index, 2014) verileri kullanılmıştır. Temel insan haklarının evrensel olması ve çalışan haklarının bu anlayışın bir unsuru olarak dünyanın her yerinde şartlar ne olursa olsun uygulanması gerekliliği anlayışı nedeniyle bu indeksin hesaplamasında ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyi, büyüklüğü, hangi coğrafyada bulunduğu gibi esas konunun ölçülmesini zorlaştıracak değişkenler dikkate alınmamıştır (ITUC, 2014). "Küresel Haklar İndeksi: Dünyanın İşçiler için en kötü ülkeleri" indeksi Uluslararası İnsan hakları beyannamesinden alınan 97 farklı ölçütün ülkeler bazında değerlendirilmesi ile oluşturulmuş yıllık bir indekstir. Temel işçi hakları; dernek kurma hakkı, toplu pazarlık hakkı ve grev yapma hakkı olarak üç temel düzeyde ele alınmaktadır. Bu haklar uluslararası insan hakları hukukuna dayanmaktadır. Bir yıl boyunca çalışan hakları ihlalleri kayıtlarına bakılarak ülkeleri 6 puan üzerinden puanlamaktadır (1=en iyi, 5+= en kötü).

3.2. Analizler

Ele alınan indeks verilerinin farklı ölçek yapılarında (0-1 arası, 1-60 arası gibi) bulunması nedeniyle bu verileri normalize etmek gerekmektedir. Bu maksatla, "cinsiyet ayrımcılığı" (0-1 arası) ve CHİD (1-6, kategorik) indeks verisi haricindeki verilerin doğal logaritması alınarak analize dâhil edilmiştir. Öncelikle değişkenlerin arasındaki ilişkileri görebilmek maksadıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Değişkenler Arası Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Ort	Std. S.	N	Korelasyon Matrisi				
				1	2	3	4	5
ln ÇOHHD	1,3777	0,23279	143	1				
ln GED	3,6292	0,23071	115	-0,330**	1			
CED	0,3408	0,18459	132	-0,819**	0,500**	1		
ln YAD	3,7455	0,41897	143	0,839**	-0,184**	-0,672**	1	
ÇHID	3,2273	1,38577	110	-0,356**	0,283**	0,462**	-0,479**	1

*p<0,05;** p<0,01.

Değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek için uygun analiz yöntemi seçebilmek için öncelikle verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını belirlemek gerekmektedir. Böylece, değişkenlerin normal dağılıp dağılmadığını tespit etmek üzere Kolmogorov-Smirnow testi uygulanmıştır (Eroğlu, 2010: 207). Dört değişkenin normal dağıldığı (ln CHOD, p= 0,567; ln GED, p= 0,384; CED= 0,139; ln YAD, p= 0,483; p>0,05), ÇHID değişkeninin ise (p=0,002, p<0,05) normal dağılmadığı tespit edilmiştir.

Verileri normal dağıldığından, CHOD'un ln GED, CED ve ln YAD üzerindeki etkisini tespit etmek amacıyla doğrusal regresyon analizi uygulamaya karar verilmiştir. Her hipotez için yapılan doğrusal regresyon analizi sonucunda ln ÇOHHD'nin GED, ln CED üzerinde negatif yönde ve ln YAD üzerinde pozitif yönde anlamlı düzeyde etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Regresyon analizinin sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Regresyon Analizi Sonuçları

Yol		R ²	Standartlaştırılmamış β	Standartlaştırılmış β	Std.H.	p
ln ÇOHHD-->	ln GED	0,109	-0,327	-0,330	0,088	0,000
ln ÇOHHD-->	CED	0,670	-0,649	-0,819	0,04	0,000
ln ÇOHHD-->	ln YAD	0,704	1,510	-0,839	0,082	0,000

Tablo 3 incelendiğinde ÇOHHD'nin, ln GED'in varyansının %10,9'unu, CED'in varyansının %67'sini YAD'ın varyansının ise %70,4'ünü açıklayabildiği görülmektedir.

Normal dağılmayan ÇHID sıralı (ordinal) yapıda bir değişkendir. Bağımlı değişkenin sıralı olduğu durumlarda sıralı (ordinal) lojistik regresyon analizi uygulanır (Tabachnick ve Fidell, 2001: 454). Çünkü lojistik regresyonda doğrusal regresyonun temel varsayımlarının (normallik, ardışık bağımlılık, değişen varyans vb.) sağlanması gerekmez (Agresti, 2002). Yapılan analiz sonucunda modelin uyumlu olduğu (Model Fitting Information: $\chi^2 = 15,365$, p= 0,000; p<0,05, Nagelkerke Pseudo R²=0,135, Test of Parallel Lines: $\chi^2 = 10,033$, p=0,04), yani modelin bağımlı değişkeni istatistiksel olarak anlamlı şekilde tahmin edebileceği görülmüştür. Normalde doğruların paralelliği varsayımını test sonucunda p>0,05 olması beklenirken, analiz sonucunda bu değer p=0,04 olduğu bulunmuştur. Bulunan değer eşik değere yakın olması sebebiyle verinin modele uygunluğu açısından bir sorun yaratmayacağı değerlendirilmiştir. Ayrıca parametre tahminleri sonucunda [Wald=14,462; Estimate=-0,738, p=0,000; exp (0,738)=0,478] bulunduğundan bağımsız değişkende 1 birimlik artışın bağımlı değişkenin bir alt basmağa (analizde katsayısı eksi olduğundan) inmesi ihtimalini 0,478 kat arttıracığı tahmin edilmektedir (Hu, Shao ve Palta, 2006; Alpar, 2013: 691; Agresti, 2002: 72-90; NCRM, 2011). ÇHID değişkeninde en küçük değer olan 1 en iyi durumdaki ülkeyi, 5+ ise en kötü durumdaki ülkeyi göstermektedir Böylece ÇOHHD'un ÇHID puanları üzerinde anlamlı bir azaltıcı etkisi olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analizler ile test edilen hipotezleri sonuçları Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Hipotez Testlerinin Sonuçları

S.Nu.	Hipotezler	Sonuç
H1	Ülkedeki ÇOHHD yolsuzluk algısını anlamlı düzeyde azaltır	Kabul
H2	Ülkedeki ÇOHHD gelir eşitsizliğini anlamlı düzeyde azaltır	Kabul
H3	Ülkedeki ÇOHHD çalışan hakları ihlallerini anlamlı düzeyde azaltır	Kabul
H4	Ülkedeki ÇOHHD cinsiyet eşitsizliğini anlamlı düzeyde azaltır	Kabul

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sayısal uçurum son 30 yılda gelişmekte olan ülkelerin daha hızlı ve dinamik gelişmesinin önündeki en önemli engellerden biri olarak görülmektedir. Bu çalışmada sayısal uçurum kavramının karşıtı olarak ÇOHHD indeksi verisi kullanılmıştır. Bu indeksin ülkelere verdiği puan ne kadar yüksek ise aslında o ülkenin ne kadar sayısal uçurumun iyi kenarında olduğu anlamına gelmektedir. ÇOHHD bünyesindeki faktörlerle birlikte çok boyutlu bir değişkendir. ÇOHHD sadece BİT'e sahip olma durumu ile yetinmeyerek toplumda bu

sistemleri hakkıyla kullanabilmek için ihtiyaç duyulan eğitimden, gerekli altyapıdan, yeni sistemler üretmek için gereken bilgi seviyelerine kadar birçok bileşenin katılımıyla hesaplanmaktadır. Yapısı gereği BİT'in bir ülkede ne kadar etkin ve verimli kullanıldığı ölçen ÇOHD kavramının toplumların kalkınması önündeki en önemli engeller arasında yer alan "gelir eşitsizliği", cinsiyet eşitsizliği, yolsuzluk ve çalışan hakları ihlalleri gibi değişkenler üzerindeki etkisi incelemiştir.

Gelir eşitsizliğinin 2014 yılı verilerine göre ortaya koyduğu durum dünya nüfusunun %80'inin toplam zenginliğin ancak %6'sına sahi olabildiği gerçeğidir (UNDP, 2015). Bu çalışmada yapılan analizler sayısal uçurumun alt kesimlerinde olan ülkelerin gelir eşitsizliğinin üst kesimdekilere nazaran daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu yazındaki diğer çalışmalar ile uyumludur (örn. Sachs, 2008; Elder vd. 2013; May, Dutton ve Munyai, 2014). Sayısal uçurumun kapatılması kapsamında ilgili ülkelerin yapacakları faaliyetler ile uluslararası toplumun ön ayak olacağı tedbirler çerçevesinde gelir eşitsizliğinin azalma sağlanabileceği söylenebilir. Böylece yoksulluk kapanında bulunan kesimlerin varlıklılar ile rekabet edebilmesinin önü açılmış olacak, gelir düzeylerinin birbirine yaklaşması ile paralel olarak sınıflar arası uzlaşmazlık durumu azalma gösterebilecektir.

Cinsiyet eşitsizliğinin toplum yapısına (Best ve Maier, 2007) ve ülke ekonomisine (Dlodlo, 2009) verdiği onarılmaz zararların (Sharma, 2003) önüne geçebilmek önem arz etmektedir. Dünyanın farklı coğrafyalarında farklı biçimde ve tonda var olan cinsiyet eşitsizliği (Glenn ve Gordon, 2001) gelişme olan ülkelerde daha çok temel hususlar (şiddet görme, eğitim hakkı, sağlık hizmeti, zorla evlendirme, vs.) seviyesinden başlayan eşitsizlikler olarak gözlenirken, gelişmiş ülkelerde daha üst basamaklarda karar mekanizmalarına erişimde eşitsizlikler şeklinde var olmaktadır (Glen ve Gordon, 2001). ÇOHD'un bireysel eğitim ve öğretimin yanı sıra toplum eğitimi üzerinde oynadığı rol vasıtasıyla cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak veya azaltmak için zaman içinde uyanıp faaliyete geçmesi beklenen bireylerin uygun bilgi ile teçhiz edilmesi bakımında faydaları görülmektedir. Ayrıca ÇOHD'un sunacağı farklı iş modelleri kadınları iş yaşamında etkisini arttırabileceği bilinmektedir. Analiz sonuçları ÇOHD'un cinsel eşitsizliği azaltıcı etkisi olduğunu desteklemiştir. Bu bulgu yazındaki diğer çalışmalar ile paralellik içindedir (örn. Arun ve Arun, 2002; Hilbert, 2011).

Yolsuzluk ve ÇOHD arasındaki ilişki ile ilgili hipotez yapılan istatistiksel analizler sonucunda kabul edilmiştir. Bu bulgu yazındaki çalışmalar ile uyumludur (örn. Mehregan, Sahabi ve Mohammadamini, 2015; Shrivastava ve Bhattacharjee, 2015; Ionescu, 2015). Yolsuzluk ve ÇOHD arasındaki ilişki bilgi teknolojilerinin varlığı ve uygun düzeyde kullanılabilmesi ile birlikte yapılan ticari ve vergisel işlerin anında kayıt altına alınabilmesi ve gerektiğinde anında sorgulanabilmesi gibi bir takım teknik kontrol vasıtaları ile yolsuzluk ile mücadelede fayda sağlanacağı şeklinde yorumlanabilir. Bunun yanı sıra ÇOHD'u oluşturan faktörlerin özellikle bilgi teknolojilerini kullanabilmek için gerekli olan eğitimin ve kullanıcı sayısının artması ile sanal ortamda toplumun her kesimine yolsuzluk ile mücadelenin önemi, izlenmesi gereken yollar, sade vatandaşın üzerine düşen görevler, etik ve doğru vatandaşlık ile ilgili bilgilerin daha kolay ulaştırılması sağlanabilir. E-devlet uygulamaları ile devlet denen olgunun şeffaflaşabildiğinin, fertlerin bu mekanizmada ne kadar önemli oldukları algısı artabilir. Gri bölgelerin ve kara kutuların ortadan kalkması konusunda uygun tasarlandığında çok önemli katkılar sağlayabilecek olan bilişim sistemlerinin yolsuzlukla mücadelede aktif olarak kullanılabilmesi düşünülmektedir.

Bu çalışma yazında BİT ile yoksulluk ilişkisini ele diğer çalışmalar ile uyumlu bulgulara ulaşmıştır. Doğrudan aynı ilişkiye odaklanmış olan ve BİT'in ülkeler arası gelir eşitsizliğini azaltıcı etkisinin yanında ülke içindeki farklı sınıflar arasında gelir eşitsizliğini arttırdığı hususundaki paradoksa (Jaumotte, Lall ve Papageorgiou, 2008) cevap verebilme açısından bu çalışmanın bulguları önem taşımaktadır. Burada iki çalışma arasında kullanılan değişken açısından farklılık bulunmaktadır. Önceki çalışmada ülkedeki BİT yeteneğini ölçmek için BİT yönelimli sermaye miktarı vekil değişken olarak kullanılırken bu çalışmada ÇOHD kullanılmıştır. Bu çalışmanın bulgularına göre ülke içi gelir eşitsizliği ÇOHD'daki artış ile yükselmekten ziyade düşmektedir. Bu konunun daha fazla araştırılmaya muhtaç olduğu Küresel Bilgi Teknolojileri Raporu'nda da belirtilmektedir (Pepper ve Garrity, 2015). Aslında burada bir ülkede artan dijitalleşmenin insan sermayesiyle desteklenemediği durumlarda ülke içindeki beşeri ve maddi kaynakların daha cazip şartlar sunan yurt dışındaki ortamlara göç edebileceği, yurt içinde de yoksul kesimin özel olarak desteklenmemesi durumunda bu teknolojilerden zenginler kadar faydalanamayacakları ve aradaki uçurumun daha açılacağı şeklindeki görüşlerin (Heeks ve Kenny, 2002) varlığından bahsetmek uygun olacaktır. ÇOHD yaklaşımı ile olgu incelendiğinde uygulanacak doğru politikalar ile bu olumsuz sonuçların gerçekleşme ihtimalinin azaltılabileceğini belirtmekte fayda görülmektedir.

Çalışan Hakları İhlalleri ve ÇOHD arasındaki ilişki ile ilgili hipotez yapılan istatistiksel analizler sonucunda kabul edilmiştir. İşçi hakları ihlallerinin iki önemli boyutu bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi çalışanları işverene karşı korumaya yönelik hukuki altyapının bulunmaması, diğeri ise çalışanların hakları ile ilgili yeterli, bilgiye sahip olmamalarıdır. Bu bağlamda ülkelerin ÇOHD'unun her iki mekanizma

için de çalışan lehine hızlandırıcı ve güçlendirici etkisi olacağı düşünülmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması, sosyal ağlar, gazete, dergi ve haberlerin sanal ortamda çok kolay bir şekilde takip edilebiliyor olması öncelikle haklarıyla ilgili bilgi eksikliği olan çalışanların bilgi seviyesini yükseltmede faydalı olacaktır. Bilgi asimetrisi kuramına (Akerlof, 1970) uygun olarak bilgi seviyesi artan, arkadaşlarıyla bilgi alışverişi yapabilen, tartışabilen ve bunların sonucunda toplu olarak sesini yükseltebilen çalışanın işveren karşısındaki pazarlık gücünün artması beklenecek bir durumdur.

Ayrıca bu çalışma sayısal uçurum kavramı ile çalışan hakları ihlalleri arasındaki ilişkiyi ele alan yazındaki ilk çalışmadır. Bir ülkedeki ÇOHD'un çalışan hakları ihlallerini azaltıcı etkisi olabileceği konusunda bu çalışmada ortaya koyulan hipotezin analizler sonucunda kabul görmesi yazın açısından yeni ve önemli bir katkı oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın kesit veri kullanılarak yapılmış analizlere dayanıyor olması en önemli sınırlılığı olarak ifade edilebilir. Çalışmada elde edilen sonuçların genellenebilmesi amacıyla gelecekte aynı değişkenler arasındaki ilişkilerin zaman boyutsal veri kullanılarak analiz edilmesi faydalı görülmektedir. Fakat ÇOHD indeksinin (WEF, 2015) henüz çok yeni olması, Uluslararası Telekomünikasyon Birliği tarafından hazırlanan BİT Yaygınlık indeksinin ise 2008 yılından itibaren yayınlanıyor olması ITU (2015) bu konuda analize yeterli zaman serisi bulunmaması sonucunu doğurmaktadır. Gelecekte bu indekslerde biriken veriler kullanılarak bu çalışmada ele alınan değişkenler ile ilgili zaman serisi ve panel veri analizleri yapmak daha sıhhatli sonuçlara ulaşmada faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- AGRESTI, Alan (2002). *Categorical Data Analysis*, Second Edition. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- AKERLOF, George A. (1970). "The market for "lemons": Quality Uncertainty and the market mechanism", *The Quarterly Journal of Economics*, s. 488-500.
- AL NAJJAR, Baqi, Khalid ABDULLA, Abdulla AL-SADIQ, Saeed ABDALLA, Adib NEMAH, O. Ahmed SAAD ve M.A. Galal AL-DIN (2000). "Achievements and Challenges of Human Development", UNDP.
- Alpar, Reha (2011). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler* (3. Baskı). Ankara: Detay.
- ARUN, Shoba ve ARUN, Thankom (2002). "ICTs, gender and development: women in software production in Kerala", *Journal of International Development*, C. 14, S. 1, s. 39-50.
- ASGARKHANI, Mehdi (2005). "Digital Government and its Effectiveness in Public Management Reform", *Public Management Review*, C. 7, S. 3, s. 465-87.
- BASU, Subhajt (2004). E-government and Developing Countries: An Overview, *International Review of Law, Computers and Technology* 18(1): 109-32.
- BBC (2015). "OECD: Türkiye gelir eşitsizliğinde üçüncü" http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2015/05/150521_oecd_gelir_adaletsizligi_turkiye, (Erişim Tarihi: 29.01.2015)
- BBC, (2015). "FIFA corruption crisis: Key questions answered", <http://www.bbc.com/news/world-europe-32897066>, (Erişim Tarihi: 06.01.2016)
- BEST, Michale L. ve Sylvia G. MAIER (2007). "Gender, culture and ICT use in rural south India", *Gender, Technology and Development*, C. 11, S. 2, s. 137-155.
- BM (1948), "İnsan Hakları Genel Beyanname'si", Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı Kararı, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.01.2016)
- BM (2015). "17 Goals to transform our world" United Nations, <http://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/>, (Erişim Tarihi: 04.01.2016)
- BREEN, Jeff (2000). "At the Dawn of E-government: The Citizen as Customer", *Government Finance Review*, C. 16, S. 5, s. 15.
- BRUECKNER, Allison (2005). "Best Practices for Digital Government", *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology- E-Government*, C. 31, S. 3, s. 16.
- ÇALIŞKAN, Şadan (2010). "Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk", *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, S. 59, s. 89-132.
- CORROCHER, Nicletta ve Andrea ORDANINI (2002). "Measuring the digital divide: a framework for the analysis of cross-country differences", *Journal of Information Technology*, c.17, S.1, s. 9-19.
- DI BATTISTA, Attilio, Soumitra DUTTA, Thierry GEIGER ve Bruno LANVIN (2015). "The Network Readiness Index 2015: Taking the pulse of the ICT Revolution", *WEF Global IT Report 2015*, World Economic Forum. www3.weforum.org/docs/WEF_Global_IT_Report_2015.pdf (Erişim Tarihi: 05.01.2016).
- DLODLO, Nomusa (2009). "Access to ICT education for girls and women in rural South Africa: A case study", *Technology in Society*, C. 31, S. 2, s. 168-175.
- DOIG, Alan ve Stephanie MCIVOR (2003). "The National Integrity System: Assessing Corruption and Reform", *Public Administration and Development*, C. 23, S. 4, s.317 - 32.
- DUNCOMBE, Richard ve Richard HEEKS (2005). "Information & Communication Technologies (ICTs), Poverty Reduction and Micro, Small & Medium-scale Enterprises (MSMEs). A framework for understanding ICT applications for MSMEs in developing countries. Vienna: United Nations Industrial Development Organization.
- Dünya (2014). "Cinsiyet eşitsizliği sürüyor", <http://www.dw.com/tr/cinsiyet-e%C5%9Fitsizli%C4%9Fi-s%C3%BCr%C3%BCyor/a-18025502>, (Erişim Tarihi: 23.12.2015)
- ERKAN, Birol ve Oğuz KARA (2011). "Yolsuzluk Ve Yoksulluk Göstergeleri Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği", 12. Uluslararası Ekonometri Yöneylem Araştırması ve İstatistik Sempozyumu 26-29 Mayıs, Pamukkale Üniversitesi, Denizli/Türkiye
- EROĞLU, Abdullah (2010). "Çok Değişkenli İstatistik Tekniklerin Varsayımları", (Ed.) Şeref. Kalaycı, *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd.Şti.
- FLOR, Alexander G. (2001). "ICT and poverty: The indisputable link", *Paper for the Third Asian Development Forum on Regional Economic Cooperation in Asia and the Pacific*, Asian Development Bank, s. 11-14.
- FUKUYAMA, Francis (2001). "Social Capital, Civil Society and Development", *Third World Quarterly*, C. 22, S. 1, s. 7-20.
- GERSTER, Richard ve Sonja ZIMMERMANN (2003). "Information and communication technologies (ICTs) and poverty reduction in Sub Saharan Africa: a learning study (Synthesis)". Gerster Consulting.
- GILLWALD, Alison ve Mariama DEEN-SWARRAY (2013). "Lifting the Gender Veil on ICT Statistics in Africa." *Presentation for the WSIS Forum 2013: Measuring ICT and Gender*, May 30, 2013. http://www.researchictafrica.net/presentations/Presentations/2013_Gillwald_Deen-Swarray_Lifting_the_gender_veil_on_ict_statistics_in_Africa.pdf, (Erişim Tarihi, 24.12.2015)
- GLENN, Jerome. C. ve GORDON, Theodor J. (2001). "The Millennium project: Challenges we face at the Millennium", *Technological Forecasting and Social Change*, C. 66, S. 2-3, s. 129-312.
- GOODWIN, Ian (2005). "The Internet, Organisational Change and Community Engagement: The Case of Birmingham City Council", *Prometheus*, C. 23, S. 4, s. 367-84.
- GRAHAM, Carol ve Milena NIKOLOVA (2012). "Does Access to Information Technology Make People Happier? Insights from Well-Being Surveys from Around the World" *Global Economy and Development Working Paper No. 53*, Washington, DC: Brookings.
- HAMILTON-HART, Natasha (2001). "Anti-corruption Strategies in Indonesia", *Bulletin of Indonesian Economic Studies*, C. 37, S. 1, s. 65-82.
- HAMMERMAN, Carrie (2005). "Lessons Learned in Michigan: Best Practices for Local E-government", *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology- E-Government*, C. 31, S. 3, s. 17-19.
- HEEKS, Richard (2002). *Reinventing government in the information age. Reinventing government in the information age: International practice in IT-enabled public sector reform*, London: Routledge.
- HEEKS, Richard ve Charles J. KENNY (2002). "The Economics of ICTs and Global Inequality: Convergence or Divergence for Developing Countries?", *Development Informatics Working Paper Series, Paper No. 10a*, Development Informatics Group, Institute for Development Policy and Management, University of Manchester.
- HILBERT, Martin (2011). "Digital gender divide or technologically empowered women in developing countries? A typical case of lies, damned lies, and statistics", *Women's Studies International Forum*, C. 34, S. 6, s. 479-489
- HU, Bo, Jun SHAO ve Mari PALTA (2006). "Pseudo-R² in logistic regression model", *Statistica Sinica*, C. 16, S. 3, s. 847-860.
- HÜRRIYET, (2015). "Türkiye gelir eşitsizliğinde 5. sırada", <http://www.hurriyet.com.tr/turkiye-gelir-esitsizliginde-5-sirada-30199932>, (Erişim Tarihi: 29.01.2015).

IONESCU, Luminita (2015). "The Role of E-Government in Curbing the Corruption in Public Administration", *Economics, Management, and Financial Markets*, C. 10, S. 1, s. 48-53.

ITU (2015). "World Telecommunication/ICT Indicators Database", *International Telecommunication Union*, <http://www.itu.int/ITU-D/ict/statistics/>, (Erişim Tarihi: 24.01.2015).

ITUC (2014). "ITUC Global Rights Index", *International Trade Unions Confederation*, www.ituc-csi.org/ituc-global-rights-index-2015, (Erişim Tarihi: 02.01.2016)

ITUC (2014). The ITUC Global Rights Index: The World's Worst Countries for Workers, , *International Trade Union Confederation*, <http://survey.ituc-csi.org/ITUC-Global-Rights-Index.html?lang=en>, (Erişim Tarihi: 02.01.2016)

JAHAN, Selim (2015). "2015 Human Development Report - Rethinking Work for Human Development", *UNDP*, <http://hdr.undp.org/en/rethinking-work-for-human-development>, (Erişim Tarihi: 02.01.2016)

JAUMOTTE, Florence, Subir LALL, ve Chris PAPAGEORGIOU (2008). "Rising Income Inequality: Technology, or Trade and Financial Globalization?" *IMF Working Paper WP/08/185*. Washington, DC: IMF. Jaumotte

KARABARBOUNIS, Loukas ve Brent NEIMAN (2013). "The global decline of the labor share (No. w19136)", *National Bureau of Economic Research*, c. 129, S. 1, s. 61-103.

LAKNER, Cristoph, ve Branko MILANOVIĆ (2013). "Global income distribution: From the fall of the Berlin Wall to the Great Recession", *World Bank Policy Research Working Paper*, (6719).

Laurent ELDER, Rohan SAMARAJIVA, Alison GILLWALD, ve Hernán GALPERIN (2013). "Information lives of the poor: Fighting poverty with technology". IDRC.

MAY, Julian, Vaughan DUTTON ve Louis MUNYAKAZI (2014). "Information and Communication Technologies as a Pathway from Poverty: Evidence from East Africa", *ICT Pathways to Poverty Reduction*. Ottawa, Canada: IDRC. DOI: 10.3362/9781780448152.002

MEHREGAN, Nader, Bahram SAHABI ve Maryam MOHAMMADAMINI (2015). "The Impact of Information and Communication Technology Development Index (IDI) on Corruption in Middle-Income Countries", *Quarterly Journal of Applied Theories of Economics*, C. 2, S. 2, s. 43-60.

NCRM (2011). "Running an Ordinal Regression on SPSS, Using Statistical Regression Methods in Education Research", *National Center for Research Methods*, <http://www.restore.ac.uk/srme/www/fac/soc/wie/research-new/srme/modules/mod5/4/>, (Erişim Tarihi: 06.01.2016)

OECD, 2001. *Understanding the digital divide*. Paris, OECD. Park, 2002

O'GRADY, Siobhán (2015). "The Worst Corruption Scandals of 2015", *Foreign Policy*, <http://foreignpolicy.com/2015/12/29/the-worst-corruption-scandals-of-2015/>, (Erişim Tarihi: 05.01.2016).

ONARAN, Özlem (2009). "From the Crisis of Distribution to the Distribution of the Costs of the Crisis: What Can We Learn from Previous Crises about the Effects of the Financial Crisis on Labor Share?", *PERI Working Papers*, S. 161.

ÖZTÜRK, Fevzi (2012). "Küreselleşen dünyada gelir dağılımı ve yoksulluk", *Dünya Bülteni*, <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber &ArticleID=229081>, (Erişim Tarihi: 25.12.2015)

PEPPER, Robert ve John GARRITY (2015). "ICTs, Income Inequality, and Ensuring Inclusive Growth", *WEF Global IT Report 2015*, World Economic Forum, www3.weforum.org/docs/WEF_Global_IT_Report_2015.pdf, (Erişim Tarihi: 27.12.2015).

QUAH, Jon S.T. (1999). "Corruption in Asian Countries: Can It Be Minimized?", *Public Administration Review*, C. 59, S. 6, s. 483-494.

ROSE, Meithya (2004). "Democratizing Information and Communication by Implementing E-government in Indonesian Regional Government", *International Information and Library Review*, C. 36, S. 3, s. 219-26.

ROSE-ACKERMAN, Susan (1999). *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. Cambridge: Cambridge University Press.

SAAT, Norshahril, Thanut TRITASAVIT ve Dina ZAMAN (2011). "Inequality and the obstacles to human development in the Southeast Asian region policy dialogue : report", *Institute of Southeast Asian Studies (ISEAS)*, Singapore, SG

SACHS, Jeffrey (2008). "The Digital War on Poverty", *the Guardian*, August 21. <http://www.theguardian.com/commentisfree/2008/aug/21/digitalmedia.mobilephones>, (Erişim Tarihi: 06.01.2016)

SEN, Amartya (2003). "What is it like to be a human being?" *Human Development Report 2013: The Rise of the South: Human Progress in a Diverse World*. UNDP, New York.

SHARMA, Usha (2003). *Women empowerment through Information Technology*. New Delhi: Authors Press.

SHIM, Dong Chul ve Tae Ho EOM (2009). "Anticorruption effects of information communication and technology (ICT) and social capital", *International review of administrative sciences*, C. 75, S. 1, s. 99-116.

SHRIVASTAVA, Utkarsh ve, Anol BHATTACHERJEE (2015). "ICT as a corruption deterrent: a research note", *Proceedings of the Seventh International Conference on Information and Communication Technologies and Development*, s. 58.

SMALES, Philippa (2010). "The Use of ICTs by Domestic Workers and Domestic Worker Organisations", http://www.isiswomen.org/index.php?option=com_content&view=article&id=1477&Itemid=206, (Erişim Tarihi: 06.01.2015)

SPENCE, Randy ve Methew L. SMITH (2010). "ICT, development, and poverty reduction: Five emerging stories" *Information Technologies & International Development*, C. 6, S. Special Edition, s. 11.

TABACHNICK, Barbara G. ve Linda S. FIDELL (2001). *Using multivariate statistics*. 5.Edt, Pearson Education, New York.

TANZI, Vito (1998). "Corruption around the world: Causes, consequences, scope, and cures", *Staff Papers*, International Monetary Fund, 559-594.

THE TELEGRAPH (2015). "Volkswagen scandal reveals the corruption of the Left's regulation dreamworld", <http://www.telegraph.co.uk/finance/newsbysector/industry/11886419/The-Volkswagen-scandal-reveals-the-corruption-of-the-Lefts-regulation-dreamworld.html>, (Erişim Tarihi: 05.01.2016).

Transparency Organization (2015). "Corruption Perceptions Index 2014: Results", <https://www.transparency.org/cpi2014/results>, (Erişim Tarihi: 02.01.2016)

UĞUR, Naciye Güliz, Erman COŞKUN, Dilek Özceylan AUBRECHT ve Tuğba KOÇ (2014). "Yeni Sayısal Uçurum ve Boyutlarına Yönelik Bir İnceleme" ,*Ulusal Yönetim Bilişim Sistemleri Kongresi*, 2014,İstanbul.

UNDP (2015). Statistical Annex, Human Development Report 2015, United Nations Development Program, <http://hdr.undp.org/en/data>, (Erişim Tarihi: 02.01.2016)

UNDP (2015). "Human Development Report 2015", United Nations Development Program, <http://hdr.undp.org/en/2015-report/download>, (Erişim Tarihi: 02.01.2016)

VERGARA, Sebastián, Sebastián ROVIRA ve Mariana BALBONI (2011). *ICT in Latin America: A Microdata Analysis*. Santiago, Chile, and Ottawa, Canada: ECLAC and IDRC.

WEF (2015). "Global IT Report 2015", World Economic Forum, www3.weforum.org/docs/WEF_Global_IT_Report_2015.pdf, (Erişim Tarihi: 03.01.2016)

WHO (2002) "Gender disparities in mental health. Department of mental health and substance dependence", *World Health Organization*, http://www.who.int/mental_health/media/en/242.pdf, (Erişim Tarihi: 03.01.2016)

WONG, Wilson ve Eric WELCH (2004). "Does E-government Promote Accountability? A Comparative Analysis of Website Openness and Government Accountability", *Governance*, C. 17, S. 2, s. 275-297.

YANG, Kaifeng ve Seung-Yong Rho (2007). "E-government for Better Performance: Promises, Realities, and Challenges", *International Journal of Public Administration*, C. 130, S. 1, s. 1197-217.

Yılmaz, Yücel (2010). "Social Software in Management of Knowledge Assets". İçinde A. Erkollar (Ed.), *Enterprise & Business Management*, s. 85-110. Marburg: Tectum Verlag.

YONAH, Zaipuna O. (2005). "ICTs as tools for poverty reduction. Proceeding of the Discourse on Engineering Contribution in Poverty Reduction", *Proceeding of the Discourse on Engineering Contribution in Poverty Reduction*, March 18th -19th 2005.